

MAĐARSKA REVOLUCIJA 1848. GODINE

Gabriela Dobsai

Mađarska revolucija jedna je od liberalno-nacionalnih revolucija koje su izbile širom Europe u proljeće 1848. godine. Događaji koji su se odvijali desetljećima ranije u Mađarskoj bili su razlog revolucije, koja je trebala izbiti 19. ožujka 1848. godine, ali zbog revolucije u Beču 13. ožujka, vođe revolucije odlučili su da se revolucija dogodi prije nego što je planirano. Mađarski zahtjevi bili su napisani u dvanaest točaka, među kojima je bio i zahtjev za nezavisnošću od Habsburške Monarhije. Mađarska revolucija imala je utjecaj i na ostale narode u Monarhiji i upravo kao posljedica tog utjecaja izbio je građanski rat 11. srpnja 1848. godine kada je ugarski sabor odlučio ugušiti ustanak u Vojvodini.

Mađarska revolucija bila je sastavni dio revolucionarnog vala u Europi. Jedna od glavnih razlika u usporedbi s drugim revolucijama bila je to, što je Mađarska revolucija već godinama ranije pomno planirana. Vodstvo revolucije samo je čekalo pogodan trenutak. Na Feudalnom saboru u Požunu (koji je, kao što se kasnije ispostavilo, bio posljednji) nakon govora Lajosa Kossutha 3. ožujka, znali su da je došao trenutak. Tada su odlučili da će revoluciju započeti 19. ožujka. Kossuth je pozvao ostale zastupnike da "svoju politiku podignu na razinu trenutaka" i zahtijevao trenutno ostvarivanje oporbenog programa reformi. Među tim reformama bilo je i oslobađanje kmetova uz uvjet

da državna blagajna preuzme obvezu obeštećenja zemljoposjednika. U međuvremenu, potaknuta njemačkim prijevodom Kossuthova govora, 13. ožujka buknuo je ustanak i u Beču. Zahvaljujući tome Gornji dom je odobrio zahtjev, a izaslanici ugarskoga sabora, znajući da ne smiju propustiti ovaj trenutak, krenuli su prema habsburškom dvoru predstaviti dokument vladaru. (Kontler, 2007: 252)

Događaji u Pešti 15. ožujka

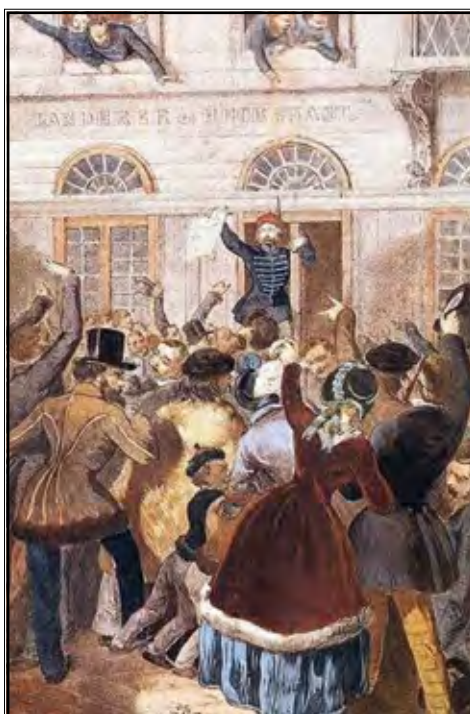
Vijesti o događajima u Beču revolucionari u Pešti čuli su 14. ožujka. Odmah su odlučili da revolucija mora biti ranije od planiranog, na dan 15. ožujka. Te večeri vođa peštanske revolucije Sándor Petőfi ovim je riječima zaključio sastanak revolucionara: "Sutra moramo izboriti slobodu tiska! A ako nas ubiju? Neka bude s Bogom, tko bi htio

drugačiju smrt!". (Brankovics, 1909: 24) Drugi dan Petőfi, Jókai, Vasváry i Bulyovszky sastavili su zahtjeve mađarskog naroda u dvanaest točaka. Tih dvanaest točaka za mađarski narod imaju i danas veliko značenje, a tada su na to gledali kao na drugi temelj mađarske države (prvim se smatra onaj koji je sastavio sam Szent István, prvi mađarski kralj). Nakon toga, njih četvorica, stigavši u kafić Pilvax (koji je bio glavno sastajalište mađarske intelektualne sredine), pročitali su Zahtjeve mađarskog naroda, odnosno spomenutih dvanaest točaka. Među zahtjevima bili su sloboda tiska, odgovorno ministarstvo u Budimu, redoviti sabor u

Pešti, jednakost pred zakonom i u vjeri, ukidanje feudalnih odnosa i podjela tereta. Svi ti zahtjevi ukratko su sažeti u tri riječi: sloboda, jednakost i bratstvo. Te tri riječi vodile su narod i davale mu nadu tijekom trajanja revolucije i građanskog rata.

Vatreni govor Sándora Petőfija i Jókaija probudio je nacionalne osjećaje i u onima koji su sumnjali u to da je revolucija potrebna, koji su bili uz Széchényija i koji su htjeli čekati još nekoliko godina dok mađarsko gospodarstvo ne ojača i ne postane samostalno. Ali čuvši prvi stih "Narodne pjesme" (*Nemzeti dal*) koje je Petőfi upravo napisao: "Na noge, Mađari, / Zove vas domovina! / Došlo je vrijeme, / Sad ili nikad! / Da budemo robovi, / Ili slobodni! / To je pitanje, odaberite!", shvatili su da je došlo vrijeme za oslobođenjem

mađarskog naroda od okova Habsburgovaca. S uzvikom "Sloboda, jednakost i bratstvo!" krenuli su zauzeti tiskaru Landerer. Marširajući i recitirajući Petőfijevu pjesmu na ulicama Pešte, sve više ljudi im se pridruživalo. Stigavši ispred tiskare bilo ih je već nekoliko tisuća. Vođe revolucije, koji su bili uglavnom pisci, pjesnici i članovi Narodnog kazališta, zauzeli su tiskaru u ime naroda. Odmah su počeli tiskati dvanaest točaka i "Narodnu pjesmu", a do podneva su već dijelili letke ljudima. (Brankovics, 1909: 24-27) Zahvaljujući tome, kad su krenuli od tiskare bilo ih je 10 000. Zanimljivo je da mađarska historiografija daje različite procjene mnoštva koje se tada okupilo: neki čak kažu da je revolucionara bilo oko 20 000, a drugi pak navode da je padala kiša i da je zbog toga broj revolucionara jedva dosežao 5 000. Istina je, sudeći prema dnevnicima sudionika revolucije, da je nakratko stvarno padala

Zauzimanje tiskare Landerer

kiša i da ih je prisilila da skrate planirani prosvjed kod Narodnog kazališta, ali je isto tako dokazano i to da ih je bilo više od pet tisuća. Mnoštvo je krenulo prema gradskim vijećnicama Pešte i Budima, a nakon toga do zgrade Gubernije gdje su prisilili Općinsko i Namjesničko vijeće da odobre njihove zahtjeve. Među zahtjevima bilo je i oslobođenje jedinog političkog zarobljenika Mihályja Táncsicsa, radikalnog pisca i političara, zastupnika seljaštva. Opijeni uspjehom vodili su Táncsicsa natrag u Peštu gdje su pobjedu slavili zabranjenom dramom "Bánk banom" (drama govori o tome kako hrvatski ban Bank iz osвете ubija ženu mađarskog kralja, Gertrudis, podrijetlom Austrijanku).

Te je večeri Sándor Petőfi u svoj dnevnik napisao da je sretan i ponosan što je bio vođa mađarskih revolucionara i što je doživio dan revolucije. Planirao je odstupiti sa scene revolucije, rekao je da je došlo vrijeme da političari djeluju, a pjesnici i pisci promatraju i bilježe događaje za buduće naraštaje, ali kako poslovice kaže: *Ljudi planiraju, Bog određuje*. (Unger, 1976: 183-184)

Revolucionarni događaji nisu bili ograničeni samo na Peštu i Budim, nego su se slični događaji odvijali i u Győru, Székesfehérváru, Debrecenu, Pécsu i Temišvaru. Iako tim događajima u povijesti Mađarske nije pripisan značaj kao Peštanskoj revoluciji, bez njih ni Mađarska revolucija ne bi imala tako velik odjek u mađarskoj javnosti. Uspjeh revolucionara 15. ožujka nije bio krajnji uspjeh, no bio je početak promjena prema građanskom društvu. Ipak, da bi se to ostvarilo, moralo se još puno toga napraviti. Primjerice, trebao je i sam Sándor Petőfi ostati u politici kao *plamen naroda*. (Spira, 1973: 239)

Batthyanyjeva vlada i travanjski zakoni

U međuvremenu, sabornici su stigli u Beč gdje ih je narod dočekao s oduševljenjem. Ljudi su ih čekali na ulicama, kočiju nadvojvode Istvána umjesto konja vukli su ljudi, a Kossuth je morao četiri puta ponoviti svoj govor. Drugi dan u podne ih je primio car Ferdinand V. Palatin nadvojvoda István predao mu je dokumente s riječima: "Mađarski narod s pouzdanjem u svojeg kralja predaje svoje želje i nada se da će ih prihvatiti i priznati". (Brankovics, 1909: 32) Ferdinand je obećao da će što prije ispuniti želje Mađara, ali kao što i inače u politici uvijek ima prepreka, tako je u ovom slučaju to bila Dvorska stranka koja je bila spremna učiniti sve da spriječi Mađare u ostvarenju njihovih zahtjeva. (Brankovics, 1909: 32-33) Nakon izjave nadvojvode Istvána, da će, ako ne priznaju mađarske zahtjeve, odstupiti od palatinske časti, i nakon što je stigla vijest o revoluciji u Pešti, nisu imali drugu opciju. Dana 18. ožujka na

Staatskonferenzu grof Lajos Batthyány izabran je za predsjednika mađarske vlade, a od palatina je dobio zadatak da formira kabinet. Novi premijer, ne trateći vrijeme, 23. ožujka predao je listu izabranih, koju su sačinjavali: "ministar pri osobi kralja" bio je knez Pál Eszterházy, ministar rata postao je Lázár Mészáros, ministar prometa i javnih radova postao je "najveći Mađar" grof István Széchenyi, ministar pravosuđa bio je Ferenc Deák, za poljoprivredu i industriju bio je odgovoran Gábor Klauzál, Lajos Kossuth, iako nevoljko, pristao je postati ministar financija i na kraju Bertalan Szemere kao ministar unutarnjih poslova (bila je to koalicijska vlada). (Benedek, 1905: 416-417) Nadvojvoda István odlučio je da će on sam tu listu odnijeti u Beč kralju na priznanje. Ali kako se već puno puta dogodilo u povijesti, ni sad nije sve išlo po planu. Pogotovo kad je vijest o izbijanju revolucije u Pragu stigla do bečkog dvora. Dvor se osjećao u opasnosti, uplašili su se da će se Habsburška Monarhija raspasti. Odjednom su imali više problema: ne samo Mađare, koji su htjeli samostalnu državu, nego i druge revolucije u dijelovima Habsburške

Monarhije kao što je bila revolucija u Milanu i Pragu, pa su rješenje vidjeli u uskraćenju obećanja danih Mađarima. Prihvatili su listu, ali nisu odobrili samostalnu vojsku i financije mađarske vlade i zahtijevali su da i dalje ostanu u nadležnosti dvorske kancelarije. Kad se palatin vratio iz Beča i objasnio stanje, zastupnici su se osjećali prevarenima. Revolucionari i narod, saznajući za Ferdinandovu odluku, postali su nemirni, vodili su demonstracije i planirali izboriti slobodu oružjem. Odlučeno je i to da svaki građanin mora stupiti u nacionalnu

gardu i da će, ako nova mađarska kancelarija bude morala prestati s radom, osnovati privremenu vladu. Petőfi je s pravom opisao događaje ovim riječima: "Uskrsnulo je more, more naroda...". U međuvremenu, palatin se vratio u Beč i "prodrmao je svaki mali kamen" da bi prihvatili prijedlog zakona - i uspio je. Prihvatili su ga 31. ožujka. Revolucionari i narod bili su oduševljeni, a kao posljedica toga, nemiri su počeli polako prestajati, dok je nova vlada počela raditi na tome da prijedlog zakona bude što prije sankcioniran. (Brankovics, 1909: 48-51)

Trideset i jedan članak travanjskih zakona, odnosno novog ustava bio je oblikovan u nekim pojedinostima prema ustavu Belgije. Travanjske zakone Ferdinand V. sankcionirao je 11. travnja, tako da je Mađarska postala nasljedna ustavna monarhija, ali još je s Habsburškom Monarhijom povezan osobom kralja. Mađarska je napokon smjela utjecati ili voditi vlastite vanjske poslove, iako je još uvijek kralj odlučivao u vezi rata i mira. A budući da je palatin postao kraljev zastupnik, ustavna veza još je više smanjena. Vlada je bila odgovorna pred

zakonodavnim tijelom koje se trebalo sastajati barem jednom godišnje. Sastojalo se od Gornjeg i Donjeg doma. Zastupnike u Donjem domu birali su svake treće godine, što je bilo dosta liberalno za to vrijeme. Travanjskim zakonima proglašeno je ponovno ujedinjenje Ugarske i Transilvanije, proglašena je jednakost u vjeri (jedino je uskraćena potpuna emancipacija Židovima), donesena je odluka o stvaranju neovisne ugarske administracije i, možda najznačajnije, napokon su bile ukinute porezne povlastice zemljoposjednika, a kmetovi su oslobođeni osobne zavisnosti i vlastelinskih obveza. (Kontler, 2007: 253-254)

Batthyányjeva vlada preselila se iz Požuna u Peštu 14. travnja. Mnoštvo ih je dočekalo s ovacijama na brodskoj postaji, svi su bili oduševljeni promjenama. Ali Batthyányjeva vlada bila je u jako teškom položaju, nisu imali novca ni vojske, a nisu imali ni praksu u upravljanju. Zemlja je još gorila od revolucionarnih događaja i osjećaja, a u cijeloj Europi vladala je nesigurnost. U takvim okolnostima vlada je morala započeti svoj rad i ostvariti donesene zakone. Batthyány je pokušao surađivati s bečkim dvorom i probao je donekle smanjiti utjecaj revolucionara. Vlada, kad je morala, koristila je vojnu silu za uspostavljanje reda, pogotovo u redovima seljaka i prijašnjih kmetova koji su počeli zahtijevati osobne obveze prava u vezi s korištenjem zemlje izvan njihovih "urbarnih" posjeda. Ti zahtjevi često su bili praćeni borbama s ciljem zauzimanja zemlje. Vlada nije mogla davati daljnje ustupke seljacima jer ih nije imala kako financirati. To se s vremenom još pogoršalo i izgledalo je da će liberalno plemstvo izgubiti potporu seljaka. Vlada je pokušala učvrstiti donesene zakone i potisnuti težnje za daljnji razvoj revolucionarnih događaja. (Unger, 1973: 187-188) Problemi su se polako gomilali, a jedan od ozbiljnijih problema bila je nejasnoća travanjskih zakona u vezi financija i vanjskih poslova, a uz to je postojalo i pitanje financiranja vojske. Financijsko stanje Mađarske bilo je katastrofalno. Ne samo da nije bilo dovoljno novca u državnoj blagajni, nego i ono što su imali nisu znali raspodijeliti. Svakako, veliki je problem bio i državni dug, koji je mađarska vlada vrlo jednostavno riješila - tako da je odbila bilo kakvu vezu s istim. Nije bilo jasno ni to ima li Ugarska pravo tiskati svoj novac ili ne. Tu će nejasnoću kasnije iskoristiti Kossuth koji će tiskati vlastiti novac, nazvan "Kossuth banko", kako bi mogao financirati Revoluciju. Najveća i najnepravednija pogreška nove mađarske vlade bila je nepoštivanje i nepriznavanje drugih naroda unutar granice Kraljevine Ugarske. Htjeli su nametnuti isti status nemađarskim narodima kojega su se oni upravo bili oslobodili. Hrvati, Srbi, Rumunji i Slovaci dakako nisu bili zadovoljni donesenim zakonima, i oni su htjeli svoja narodna prava. A Ugarska umjesto da spomenutim narodima odobri ono što su zahtijevali ili da ostvari barem dio njihovih želja, proglasila je mađarski jezik službenim u zakonodavstvu i upravi,

te je čak odbila i svako staleško pravo, smatrajući ga opasnim. (Kontler, 2007: 255)

Put prema građanskom ratu

U međuvremenu je bečki dvor počeo polako istraživati mogućnosti suprotstavljanja Mađarima. Tako je ubrzo shvatio da jedino što može učinkovito iskoristiti protiv mađarske vlade jest njihova politika prema nemađarskim narodima. Razmotrivši od kojeg naroda može potražiti "pomoć", shvatio je da je Hrvatska, ne samo svojim težnjama za nacionalnom slobodom nego i zemljopisno, najbolji saveznik. Iskoristivši činjenicu da je delegacija hrvatskog naroda upravo bila u bečkom dvoru zbog priznavanja "Zahtijevanja naroda", također su zatražili neovisnu vladu i da kralj odobri bansku čast Josipu Jelačiću. No bečki dvor, odnosno car samo je priznao bansku čast Jelačiću. Vrativši se u Hrvatsku i stupajući na bansku čast Jelačić je prekinuo svaku vezu s Ugarskom. Naredio je da hrvatski uredi ne smiju provoditi nijednu odluku koja dolazi od mađarske vlade. Istovremeno su se pogoršavali odnosi između Mađara i Srba, koji su u svibnju 1848. godine proglasili samostalnu Srpsku Vojvodinu. (Brankovics, 1909: 54-59)

Mađarski sabor 5. srpnja 1848.

Mađarska vlada, shvativši da joj prijete građanski rat, počela je razmišljati o tome kako da si priskrbi vojsku. Prvo su počeli osnivati postrojbe Nacionalne garde, koja je bila civilna vojska osnovana s ciljem da brani život i vlasništvo, dakle bila je obrambena vojska. U svibnju je još osnovano deset odreda domobrana (na mađarskom *honvéd*), a također je osnovana i redovna vojska. Te vojske zajedno trebale su biti temelj nacionalne vojske. Dok su se Mađari i Hrvati naoružavali, osim Srba u Vojvodini, Slovaci i Rumunji također su zahtijevali zaseban nacionalni parlament, što mađarska vlada naravno nije odobrila, a kao posljedica toga sredinom lipnja izbio je tzv. srpski ustanak na području današnje južne Vojvodine.

U takvim nestabilnim okolnostima u lipnju su bili održani izbori. Prvi put u povijesti Mađarske na izborima su mogli sudjelovati i neplemići. Na izborima

je pobijedila nova vlada, a većina ostalih stranaka ih je podupirala. Novi ugarski parlament sastao se 5. srpnja da bi riješio najhitnije probleme, kao što je bilo jačanje vojske i osiguranje financijska sredstava za sad već neizbježan građanski rat. Kossuth, kao izvrstan govornik i dobar poznavatelj ljudi, dosad je uspijevaao pronalaziti dovoljno novca, ali sad su trebali znatno više, pa je dao izdati već spomenuti ugarski novac "Kossuth bankó", čime je naravno izazvao ogorčenje bečkog dvora. Zahvaljujući Kossuthovom govoru mađarski je parlament morao shvatiti da je Ugarska ostala potpuno sama u toj situaciji, iza čega je stajala kontrarevolucija. Zastupnici na saboru, potaknuti Kossuthovim govorom, odmah su izglasali 40 milijuna forinta i 200 tisuća vojnika. A Kossuth je bio u pravu da će bečki dvor iskoristiti svoju moć i nezadovoljstvo nacionalnih manjina prema mađarskoj vladi, iako je samo banu Jelačiću pružio vidljivu podršku. Ostali dijelovi Europe ili se nisu htjeli uplitati u događaje jer je situacija bila nejasna ili su imali svoje probleme. Dakle, mađarski je narod zbog svoje "neprihvatljive" politike prema drugim narodima ostao sam.

Na kraju kolovoza stvari su se promijenile; kontrarevolucija je u Parizu, Pragu i Milanu postigla velike uspjehe, tako da je Habsburška Monarhija mogla svu svoju pozornost posvetiti Ugarskoj. Batthyány se još uvijek trudio i nadao se da je moguće izgladiti nesporazume između habsburškog dvora i mađarske vlade tako da je kao posljednji pokušaj otišao s Ferencem Deákom u Beč, ali bez uspjeha. Wessenbergova je vlada u Austriji 31. kolovoza izdala memorandum u kojem je izjavila da su Travanjski zakoni i formiranje posebnih ugarskih ministarstva rata i financija u suprotnosti s Pragmatičkom sankcijom i proglasila ih nevažećima i bez zakonske snage. Kossuth je shvatio da politikom prema zakonu nije više moguće djelovati i da je opet došao trenutak revolucionarnih pothvata, te je naredio novačenje. Sve se to događalo u posljednjem trenutku. Dana 11. rujna 1848. ban Jelačić prešao je Dravu i taj se dan smatra početkom građanskog rata. Tog istog dana Batthyányjeva je vlada odstupila. Iako je Batthyány bio imenovan kao vršitelj dužnosti predsjednika vlade, radio je to samo još tri tjedna, a parlament je osnovao šesteročlani Narodni obrambeni odbor koji je morao upravljati zemljom tijekom rata. Bečki dvor još je više zakomplicirao stvari u želji da spriječi Jelačića da postane jedini gospodar situacije, pa je imenovao grofa Lamberga za vrhovnog zapovjednika vojske. Kossuth je, saznajući za to, Lamberga proglasio izdajnikom, koga je na kraju linčovala peštanska rulja. Dan kasnije, kod Pákozda 29. rujna 1848. godine, zaustavljene su Jelačićeve postrojbe. (Kontler, 2007: 255-257) Daljnji razvoj građanskog rata donosio je sreću banu Jelačiću, sve dok nije trebao u listopadu napustiti bojište i otići u Beč jer je tamo ponovno izbila revolucija. Zahvaljujući tome situacija se pomalo počela

smirivati. U prosincu je na prijestolje stupio novi car Franjo Josip, a u međuvremenu sreća se na bojištima opet osmjehnula Mađarima te to razdoblje završava (prema mađarskom shvaćanju) slavnim proljetnim ratnim pohodom. U međuvremenu je Habsburška Monarhija povratila snagu, započela snažan protunapad i brzo napredovala. No kako su shvatili da sami neće uspjeti ugušiti revoluciju, zatražili su pomoć od Rusa. Njihovim dolaskom promijenio se odnos vojnih snaga. Austrijska vojska, zajedno s ruskom, uspjela je poraziti mađarski narod. Na kraju su 13. kolovoza kod Világosa Mađari kapitulirali. Ipak, u sjećanjima Mađara najbolnji trenutak revolucije bio je 6. listopada, kada su kod Arada pogubili trinaest vođa revolucije. Taj osvetnički čin potresao je i druge narode osim Mađara te zbog toga i danas osjećaju posljedice u odnosu između tih dviju država.

Ova revolucija, pored općih značajki europskih ustanaka protiv feudalaca i oslobađanja kmetova te borbi za druga temeljna ljudska prava, imala je prvenstveno karakter mađarske borbe za samostalnost i nezavisnu državu. Ipak, osim toga što su se Mađari borili za svoja prava i slobodu, imali su veliki utjecaj i na druge narode, prvenstveno u buđenju njihovoga nacionalnog duha. Dakako, taj je razvoj počeo puno ranije, ali pravi značaj dobio je tek tijekom Mađarske revolucije 1848. godine.

Hungarian Revolution of 1848 by Gabriela Dobsai

The Hungarian Revolution is one of the liberal-national revolutions which broke out all over Europe in the spring of 1848. The events that took place decades earlier in Hungary were the cause of revolution, which was supposed to break out on March 19th 1848, but due to revolution in Vienna on March 13th, the leaders decided to proceed sooner than planned. Hungarian demands were presented in 12 points, one of them being the request for independence from the Habsburg Monarchy. The Hungarian Revolution also influenced other nations in the Monarchy which resulted in a civil war on July 11th 1848, when the Hungarian Parliament decided to quash the uprising in Vojvodina.

LITERATURA

1. Benedek, Elek, 1905. *Hazánk története*, Athenaeum irodalmi és nyomdai R. – T., Budapest.
2. Brankovics, György, 1909. *A Magyar szabadságharc története*, Franklin – Társulat, Budapest.
3. Kontler, László, 2007. *Povijest Mađarske. Tisuću godina u Srednjoj Europi*, Srednja Europa, Zagreb.
4. Spira, György, 1973. *A negyvennyolcas nemzedék nyomában*, Magvető kiadó, Budapest.
5. Unger, Mátyás, 1976. *Magyarország története*, Gondolat, Budapest.